

Blombergowa, Maria Magdalena

Erazma Majewskiego korespondencja w sprawach archeologicznych z badaczami rosyjskimi, ukraińskimi i białoruskimi

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 39/3 - 4, 47-56

1994

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Maria Magdalena Blombergowa
(Łódź)

ERAZMA MAJEWSKIEGO KORESPONDENCJA W SPRAWACH ARCHEOLOGICZNYCH Z BADACZAMI ROSYJSKIMI, UKRAIŃSKIMI I BIAŁORUSKIMI

Życie i działalność Erazma Majewskiego oraz jego zainteresowania wieloma dziedzinami nauki omówione zostały w licznych publikacjach¹. Archiwum pozostałe po nim jeszcze długo dostarczać będzie tematów do różnych opracowań. Notatki osobiste, szkice naukowe, brudnopisy i korespondencja przechowywane w Archiwum Państwowego Muzeum Archeologicznego w Warszawie stanowią zbiór wielu tysięcy kart².

Moją uwagę zwróciła, ułożona w porządku alfabetycznym nadawców, korespondencja z miłośnikami i badaczami starożytności w Polsce i za granicą. W zbiorze tym znajdują się listy do i od M. Hoernesa, A. Mortilleta, L. Niederlego, G. Kossiny, J. Piča, J. Červinki, J. Szombathy'ego, A. Lisauera i wielu innych. Są tam również listy od rosyjskich i ukraińskich korespondentów w sprawach archeologicznych, a także na tematy etnograficzne i przyrodnicze. W Archiwum Instytutu Archeologii Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu³ natomiast odnalazłam kilka teczek z listami Erazma Majewskiego do różnych instytucji rosyjskich. Obydwa te zbiory pozwalają, choćby częściowo, odtworzyć obraz kontaktów naszego badacza z instytucjami i towarzystwami archeologicznymi rosyjskimi i ukraińskimi.

Sądząc z archiwaliów pierwszą instytucją naukową rosyjską (poza zaborem), z którą Majewski nawiązał kontakt było Towarzystwo Miłośników Przyrodznawstwa, Antropologii i Etnografii przy Uniwersytecie Moskiewskim. Jak do tego doszło, kto pierwszy wystąpił z propozycją współpracy, nie potrafię obecnie określić. Wiemy, że 2 lutego 1893 r. Majewski otrzymał telegram⁴, w którym powiadomiono go, iż został wybrany na członka współpracownika Oddziału Etnografii tego Towarzystwa. Depeszę podpisał wiceprezes Nikołaj Andriejewicz Janczuk. W notatnikach, w których Majewski zapisywał codziennie sprawy załatwione lub do załatwienia, napotyka się częste informacje o listach i przesyłkach kierowanych na adres Towarzystwa

Miłośników Przyrodoznawstwa, Antropologii i Etnografii w Moskwie oraz do Janczuka. Wiemy, że wysłał Janczukowi liczne publikacje, między innymi na temat „Węża” i „Bociana”⁵. Jest duże prawdopodobieństwo, że poznali się osobiście, gdyż Janczuk, na polecenie swojej instytucji, prowadził badania archeologiczne na terenie ówczesnej guberni siedleckiej i lubelskiej, a w 1891 r. prowadził wykopaliska na cmentarzysku wczesnośredniowiecznym z grobami obstawionymi dużymi kamieniami w miejscowości Czekanów koło Jabłonnej. Sprawozdanie z tych badań zostało opublikowane w *Pamiętnoj Kniżce Siedleckoj Guberni* na 1892 r. (s. 223–255).

Dla scharakteryzowania sylwetki tego korespondenta należy wyjaśnić, że poświęcał się w równej mierze badaniom archeologicznym, jak i przyrodniczym. Interesował się również etnografią. Z Polakami miał liczne kontakty od czasów dzieciństwa i młodości. Urodził się 17/29 XI 1859 we wsi Kornica pod Siedlcami, uczęszczał do gimnazjum w Bielsku Podlaskim, a następnie przeniósł się do Moskwy, gdzie studiował na Wydziale Historyczno-Filologicznym Uniwersytetu Moskiewskiego. Rozprawę magisterską przygotował z etnografii. Pracował jako pomocnik bibliotekarza w Muzeum Rumiancewa, następnie wykładał na Uniwersytecie Moskiewskim, a od 1921 r. był profesorem na katedrze białoruskiej literatury i etnografii Białoruskiego Uniwersytetu. Należał do grona założycieli czasopisma „Etnograficzeskije Obozrienija” i był jego pierwszym redaktorem. Badania prowadził na Białorusi i Litwie, rozkopując kurhany i grodziska. Zbierał materiały etnograficzne, notował pieśni i muzykę ludową. Jego publikacje zawierają opracowania ze wszystkich interesujących go dziedzin. Artykuły na tematy etnograficzne zamieszczał również w czasopiśmie „Wisła” wydawanym w Warszawie przez Erazma Majewskiego. Spod pióra Janczuka wyszedł obszerny życiorys Adama Honorego Kirkora, w którym autor dogłębnie przeanalizował dorobek archeologiczny i etnograficzny Kirkora⁶.

Innym Towarzystwem, o członkostwo którego Majewski usilnie zabiegał, było Cesarskie Towarzystwo Archeologiczne w Petersburgu. Towarzystwo to założone w 1846 r. cieszyło się dużym autorytetem i skupiało zarówno miłośników starożytności, autentycznych badaczy, jak i arystokrację rosyjską i cudzoziemską⁷. Z Polaków jego członkami byli między innymi: Eustachy i Michał Tyszkiewiczowie, Emeryk Hutten-Czapski, Aleksander Przedziecki, Edward Rastawiecki, Adam Honory Kirkor, Tadeusz Zieliński, Konstanty Chyliński, ksiądz Stanisław Trzeciak i inni⁸.

Starania o przyjęcie do Towarzystwa podjął Erazm Majewski przed rokiem 1893, a ślad tego starania znajdujemy w notatniku pod datą 9 lutego 1893 r., wtedy już wyraził swoje zniecierpliwienie pisząc: „Dlaczego tak długo z Petersburga nie ma odpowiedzi”⁹. Nie mogąc wprost dostać się do tego grona szukał protekcji osób z kręgów dworskich. Ojciec Erazma, Hipolit Majewski, był w przyjaznych i towarzyskich stosunkach z Antonem Riesenkaampffem – komendantem Lejb Gwardii Pułku Dragonów i do niego zwrócił się z prośbą o ułatwienie w dotarciu do Towarzystwa Archeologicznego.

Wśród listów Erazma Majewskiego znajduje się odpowiedź A. Riesenkaampffa z 23 stycznia 1894 r. W tym liście informuje, że Erazm winien napisać zgłoszenie, do którego należy dołączyć wykaz publikacji i ewentualnie rekomendację znanej osobistości naukowej z Warszawy.

Idąc za wskazówką już 28 stycznia 1894 r. wysłał Majewski na ręce sekretarza Towarzystwa Archeologicznego Wasilija Gregorowicza Drużynina prośbę o przyjęcie go w poczet członków. W liście napisał o swoich zainteresowaniach i pracach archeologicznych, etnograficznych i przyrodniczych¹⁰. Na posiedzeniu Towarzystwa 18 maja tegoż roku Majewski został wybrany na członka czynnego. Wkrótce przesłano mu dyplom i powiadomienie o wyborze¹¹. Dyplom podpisał przewodniczący Towarzystwa, którym był cesarewicz Konstanty Konstantynowicz.

Ślady kontaktów Majewskiego z Cesarskim Towarzystwem Archeologicznym w Petersburgu znajdujemy w sprawozdaniach z działalności Towarzystwa, a w nich informacje o przysłanych przez Majewskiego książkach i wynikach badań archeologicznych. Natomiast w Archiwum Państwowego Muzeum Archeologicznego znajdują się pokwitowania składek za lata 1894–1907 (listy nr 1374–1381). Od Towarzystwa otrzymywał Majewski czasopismo „Zapiski”, relacje z zawartości tego wydawnictwa zamieszczał Majewski na łamach „Światowita”.

Erazm Majewski prowadził również korespondencję z Cesarską Komisją Archeologiczną w Petersburgu, do której pisywał prośby o udzielenie mu zezwoleń na prowadzenie badań terenowych. Wynikało to z ustawy z 11 marca 1889 r. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, że Komisji przysługiwało prawo prowadzenia wykopalisk i nadzoru nad wszelkimi poszukiwaniami. Każdy badacz przed podjęciem prac terenowych musiał uzyskać od Komisji zgodę i tak zwany „Odkryty list”, którym legitymował się przed miejscową administracją¹². W Archiwum Instytutu Archeologii Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu zachowała się teczka z listami i sprawozdaniami z badań przeprowadzonych przez Majewskiego¹³.

W marcu 1898 r. do Erazma Majewskiego napisał list, w języku polskim, Włodzimierz Antonowicz z Kijowa, profesor Uniwersytetu Św. Włodzimierza.

W. Antonowicz był osobą ciekawą, ale i kontrowersyjną. Jako naukowiec imponował współczesnym wiadomościami i pamięcią. Jak pisali o nim Julian Talko-Hryncewicz i Waclaw Lasocki: „zasługi naukowe jego są wielkie, nie tylko jako historyka, który zbadał wiele archiwów, ale i jako archeologa”¹⁴.

Prowadził on badania terenowe, poznawał źródła pisane, gromadził wiadomości o zbiorach i kolekcjach zabytków. Wszystkie materiały wykorzystywał w opracowaniach dziejów i map archeologicznych. W zasięgu jego zainteresowań były pradzieje tak zwanej Rusi Zachodniej od czasów najdawniejszych aż po średniowiecze.

Antonowicz był człowiekiem gruntownie wykształconym. Ukończył najpierw Wydział Lekarski, a następnie Historyczno-Filologiczny Uniwersytetu Św. Włodzimierza w Kijowie. Po studiach pozostał na uniwersytecie i wykładał historię Rusi z erudycją i znajomością źródeł i literatury. Prywatnie był człowiekiem wrażliwym i uczynnym, wobec kolegów lojalny¹⁵, w opiniach o ludziach wstrzeмиęzliwy. Zdaniem biografów¹⁶ życie jego było jedną wielką tragedią. Po zaparciu się polskości był popierany przez rząd rosyjski. Przez Polaków uznany za renegata. Z drugiej strony apoteozując Ukrainę i marząc o jej potędze, był potępiany przez Rosjan. Wśród zwolenników, zwłaszcza młodszych kolegów ze studiów, cieszył się dużą popularnością, a nawet sympatią¹⁷.

Wracając do kontaktów Antonowicza z Majewskim należy wspomnieć, że był on autorem *Mapy Archeologicznej Gubernii Kijowskiej*. Do jej opracowania wyko-

rzyszał dane archeologiczne, informacje z publikacji polskich i rosyjskich oraz materiały z kolekcji i muzeów, między innymi w Krakowie, Warszawie i Lwowie¹⁸. Publikacja ta była omawiana wielokrotnie w wydawnictwach rosyjskich i polskich. Obszerną recenzję, pióra Ksawerego Chamca, zamieścił również E. Majewski w „Światowicie”. Autor recenzji tak o niej napisał: „W r. 1895 ukazała się Mapa Archeologiczna gubernii Kijowskiej ułożona przez profesora Uniwersytetu Kijowskiego Włodzimierza Antonowicza, znanego historyka i archeologa. [...] Dzieło to bardzo ważne, jak każda dobra mapa, bo ułatwia znakomicie rozejrzenie się w całokształcie dotychczasowych wiadomości z tego obszaru i pozwala wyprowadzić wnioski ogólniejsze. Mapa Antonowicza jest jeszcze i dlatego nabytkiem cennym, że autor jej, gorliwy badacz starożytności ukraińskich i polskich, jest doskonałym znawcą zarówno literatury odnośnej, jak i terenu. W wykazie źródeł znajdujemy też wszystko, co zawiera literatura polska i rosyjska a nadto materiały rękopiśmienne oraz kolekcje publiczne i prywatne [...]”. W podsumowaniu napisał: „Mapa tego dzielnego badacza jest fundamentem, na którym przyszły autor dzieła, wyczerpującego o archeologii Kijowskiej części Ukrainy, będzie mógł wznosić gmach naukowej syntezy”¹⁹. Ta pozytywna ocena spowodowała, że W. Antonowicz ośmielił się napisać do Majewskiego z prośbą o pomoc w zbieraniu materiałów do następnej mapy – guberni wołyńskiej. List napisany po polsku tak zaczął: „Zachęcony łaskawą recenzją, którą Pan raczył w swoim czasie uwzględnić [...], ośmielał się obecnie utrudzić go następną prośbą: Trudzę się w tej chwili opracowaniem archeologicznej mapy – Wołynia, udało mi się dotychczas zgromadzić dość znaczny materiał; jednakże daje mi się czuć brak wiadomości o zabytkach archeologicznych zachowujących się w niektórych prywatnych kolekcjach. Wiedząc, że Szanowny Pan posiada bogatą kolekcję starożytności i że Pan przedsięwziął archeologiczne poszukiwania na Wołyniu, ośmielał się go uniżenie upraszać o wsparcie mnie swą naukową pomocą [...]”. Nie znana jest mi odpowiedź Majewskiego, lecz domyślam się, że prośbie Antonowicza nie odmówił, gdyż w opublikowanych materiałach do mapy Wołynia oraz w wykazie literatury znajdują się dane, o które prosił Antonowicz.

Dalszym efektem nawiązanego kontaktu była wymiana wydawnictw. Majewski wysyłał do Kijowa tomy „Światowita”, a otrzymywał czasopisma i inne publikacje wychodzące w Kijowie.

Innym korespondentem z Kijowa był Nikołaj Fidotowicz Bielaszewski (1867–1926)²⁰, reprezentant Kijowskiego Towarzystwa Miłośników Starożytności im. Nestora Kronikarza.

O nim słów kilka, ponieważ miał liczne powiązania z Polakami. Bielaszewski urodził się w Humaniu, studia zaś ukończył na Wydziale Prawniczym Uniwersytetu w Kijowie. W trakcie studiów słuchał wykładów Włodzimierza Antonowicza i jeździł z nim na wykopaliska. Jednocześnie był wolnym słuchaczem na Oddziale Przyrodniczym Uniwersytetu Moskiewskiego i specjalizował się pod kierunkiem Dmitrija Anuczina, znanego geografą, archeologą i antropologą. Bielaszewski po ukończeniu studiów został dyrektorem Muzeum Sztuki i Przemysłu w Kijowie. Był również współpracownikiem redakcji czasopisma „Kijewska Starina”, wydawcą czasopisma „Archeologičeskij Lietopis Jużnoj Rossii”.

Do Majewskiego pisał jako wydawca i redaktor czasopisma i dziękował mu za przesłanie „Światowita” oraz informował, że Antonowicz na posiedzeniu Towarzystwa Historycznego omawiał to wydawnictwo. Podzielił się również wiadomością, że i on wydaje czasopismo, praca nad którym sprawia mu dużo problemów²¹. Ale oddajmy głos autorowi listu:

”Dziękuję Sz. Panu za nadesłanie mnie I i II t. «Światowita». Przejrzałem książki i nie mam słów, aby wyrazić Panu podziękowanie za tak przeszliczne wydanie, o którym my tutaj w Kijowie, jeszcze i marzyć nie możemy [...] Od całego serca rzyczę Panu, żeby Światowit stanął twardą nogą na tej sztywnej drodze, którą wskazał mu Sz. Pan.

Posłałem Panu 3 ostatnie numera «Lietopisa» dużo mam kłopotów z nią, ale będę prowadził wydanie i naprzód – mam dość upartości, bo myślę że i moje skromne wydanie nie jest niepotrzebne”.

W dalszej części listu oferuje swoją pomoc w poszukiwaniu materiałów oraz pyta: „Mam prośbę do Pana, czy mógłby Pan dowiedzieć się w Warszawie gdzie podziła się i czy jest u kogo tarcza rzymska znaleziona w pow. Rowieńskim gub. Wołyńskiej około 1876 r.? (p. Kohn u Mehlis, I, 251).

Zawsze życzliwy M. Bielaszewski”²².

Tyle cytatów z listu. Powróćmy do osoby Bielaszewskiego i początków jego znajomości z Erazmem Majewskim. Jak się zdaje, mogło to mieć miejsce około 1896 r. Wtedy Bielaszewski był urzędnikiem Warszawskiego Urzędu Skarbowego. W życiorysie jego opublikowanym w jubileuszowej księdze Moskiewskiego Towarzystwa Archeologicznego²³ nie ma wzmianki o pobycie w Warszawie. Natomiast na listach uczestników X Zjazdu Archeologów Rosyjskich w Rydze w 1896 r. występuje Bielaszewski jako delegat ze wspomnianego urzędu²⁴. W notatnikach Majewskiego z okresu 31 marca 1898 – 20 kwietnia 1899 są wzmianki o wizytach Bielaszewskiego w domu Majewskiego.

Niewątpliwie Majewski i Bielaszewski mieli wiele tematów do rozmów, ponieważ obaj mieli podobne zainteresowania. Oprócz archeologii interesowali się sprawami archiwistyki, etnografii, historii i historii sztuki. Bielaszewski prowadził badania archeologiczne i poszukiwania wzdłuż rzeki Bug i jej dopływów z zamiarem zebrania materiałów do mapy archeologicznej ówczesnych guberni lubelskiej i siedleckiej²⁵. Jego prace finansowane były przez Moskiewskie Towarzystwo Archeologiczne. Na obszarze objętym penetracją Bielaszewski odkrył, zlokalizował i naniósł na mapę szereg stanowisk neolitycznych i z epoki brązu. Zabytki znalezione złożył w Muzeum Uniwersytetu Kijowskiego oraz Muzeum Sztuki i Przemysłu im. cesarza Mikołaja Aleksandrowicza w Kijowie²⁶. Planowanej mapy nie sporządził z powodu małej ilości zabytków i niekompletnych badań na terenie wspomnianych guberni.

Do korespondentów Erazma Majewskiego należał również Nikołaj Iosifowicz Krysztafowicz (23 X 1866–4 I 1941)²⁷, który w opiniach polskich biografów określany jest jako postępowy i życzliwy Polakom uczonec²⁸.

Krysztafowicz był ziemianinem urodzonym w guberni smoleńskiej. Studia ukończył na Uniwersytecie w Moskwie jako wolny słuchacz²⁹. W 1893 r. został bibliotekarzem Nowoaleksandryjskiego Instytutu (w Puławach). Interesował się geologią, mineralogią i archeologią. Prowadząc badania geologiczne w okolicach Puław i Lub-

lina zwrócił uwagę na ślady osadnictwa starożytnego nad brzegami Wisły. Rozkopał osadę paleolityczną na Górze Puławskiej na lewym brzegu Wisły i rezultaty opublikował w języku polskim i rosyjskim³⁰. Referaty zawierające omówienia badań na Lubelszczyźnie były wygłaszane na X i XI zjazdach rosyjskich przyrodników i lekarzy³¹.

Krysztafowicz brał czynny udział w życiu naukowym Puław i Lublina, czego dowodem jest jego działalność w kołach naukowych np. w Kole Miłośników Przyrodoznawstwa, Leśnictwa i Gospodarstwa Wiejskiego w Puławach oraz w wystawie archeologicznej w Lublinie w 1901 r.³² Dodać należy, że zabytki dostarczone przez niego na wystawę zostały w Muzeum w Lublinie.

Krysztafowicz w 1896 r. został redaktorem czasopisma wydawanego w Puławach „Jeżegodnik po geologii i minieralogii Rossii” i sam zamieszczał tam wiele własnych artykułów. Z jego inicjatywy został tam opublikowany obszerny życiorys Gotfryda Ossowskiego napisany przez S. K. Kuźniecowa, przyjaciela Ossowskiego z okresu pobytu na Syberii³³. Krysztafowicz był też współpracownikiem czasopisma „Zapiski Nowoaleksandryjskiego Instytutu”. Za zasługi dla nauki został wybrany na członka towarzystw naukowych: Moskiewskiego Towarzystwa Archeologicznego, Towarzystwa Przyrodników i Lekarzy w Moskwie oraz Towarzystwa Geograficznego w Petersburgu³⁴.

Wśród listów jego do Majewskiego jeden napisał jako członek Komitetu Redakcyjnego Słownika Biograficznego badaczy geologii, mineralogii i archeologii na terenie imperium rosyjskiego. Podkreślając zasługi Majewskiego dla nauki chciał zamieścić biogram w tym Słowniku i dlatego prosił o przesłanie potrzebnych informacji³⁵.

Że nie był to jego pierwszy list świadczy już pierwsze zdanie: „Odebrawszy z ostatnim zeszytem «Wisły» 1904 spis prac Pańskich, za którym składam W. Panu serdeczne dzięki i licząc przysłanie tegoż odpowiedzią na wysłany mi arkusz zapytaniowy, dotyczący zbierania wiadomości biograficznych i bibliograficznych dla książki informacyjnej o specjalistach po geologii, mineralogii, archeologii przedhistorycznej itd., pracujących w granicach Rosyjskiej Imperii i Królestwa Polskiego, bardzo proszę W. Pana przysłać także dla tegoż celu niezbędne autobiografią te dane, czem W. Pan dużo zobowiąże

prawdziwie poważającego i oddanego W Panu

W. Krysztafowicza

P.S. Już prawie wszyscy geologowie i archeologowie przysłali powyższe informacje³⁶.

W innych listach, pisanych po rosyjsku, porusza sprawy wymiany czasopisma „Wisła” za „Jeżegodnik po geologii i minieralogii Rossii”. Natomiast w liście nr 1137 z 4 maja 1895 r. prosi Majewskiego o przysłanie do redakcji artykułu pt. *Przedhistoryczne zabytki krzemienne zebrane pod wsią Ossówką w powiecie sto-pnickim*.

W zbiorze listów Majewskiego interesujący jest wielojęzyczny druk przewidziany do szerokiego rozpowszechniania. Zawiera on protest skierowany przeciwko S. J. Czarnowskiemu, który pod swoim nazwiskiem opublikował wyniki badań Krysztafowicza pod Puławami bez jego zgody i informacji o wkładzie pracy badacza.

Jak wcześniej wspomniałam, oprócz kontaktów z poszczególnymi badaczami Majewski korespondował i wymieniał publikacje z towarzystwami naukowymi i instytucjami, w programach których były prace archeologiczne, etnograficzne lub antropologiczne. Efektem tego było członkostwo Majewskiego w różnych rosyjskich towarzystwach naukowych. Obfitą korespondencję prowadził również z Komisją Archeologiczną w sprawie zgody na badania archeologiczne. W liście z 9 kwietnia 1896 r. skierowanym do prezesa Komisji poprosił Majewski o przyjęcie go w poczet członków³⁷, a także o wyrażenie zgody na zbadanie zamku w Besiekierach w pow. łęczyckim.

Przewodniczący Komisji Nikołaj Wiesielowski, w odręcznym liście z 29 kwietnia tegoż roku odpisał, że zamek jest własnością prywatną i że zezwolenie na badania zależy od właściciela, a nie od Komisji. Sprawę przyjęcia na członka Komisji – pominął milczeniem. W archiwum Komisji nie znalazłam informacji o wyborze Majewskiego na członka tej Komisji.

Wiele listów Majewskiego do różnych instytucji rosyjskich dotyczyło wymiany publikacji. Dużym powodzeniem w kręgach rosyjskich archeologów cieszył się „Światowit”, było również zapotrzebowanie na „Wisłę”. Oba tytuły wysyłał Majewski do Moskwy, Kijowa, Odessy i Irkucka. Zabiegało o nie również Towarzystwo Naukowe im. Tarasa Szewczenki we Lwowie. W imieniu tego Towarzystwa występował pisarz życzliwy Polakom i polskiej kulturze Wołodymyr Hnatiuk. Na wymianę wysyłał czasopisma „Etnohrafyczni Zbornik” i „Etnolohyczni Materjal”³⁸.

Relacje z otrzymywanych publikacji zamieszczał Majewski na łamach „Światowita”. Tu też publikowane były artykuły, które wyszły spod pióra wymienianych tu korespondentów. Między innymi w dyskusji nad autentycznością tak zwanego scytyjskiego posążka z marmuru wypowiadał się Aleksiej Bobrinski, prezes Cesarskiej Komisji Archeologicznej oraz archeolog Aleksandr Spicyn, członek tejże Komisji³⁹.

Z notatek Majewskiego wynika, że nie tylko jego czasopisma były przedmiotem zainteresowań Rosjan. Okazało się bowiem, że popularna książka *Doktor Muchotłapski* miała być tłumaczona na język rosyjski. Z prośbą o zgodę zwrócił się do Majewskiego niejaki wydawca Aleksy Warencow z Moskwy⁴⁰.

Na koniec pragnę wyjaśnić, iż zdaję sobie sprawę, że zakres wiedzy o kontaktach Erazma Majewskiego z uczonymi rosyjskimi i ukraińskimi jest bardzo wąski. Wynika to z braku na ten temat publikacji oraz kłopotów z dostępem do materiałów archiwalnych.

Przypisy

¹ Z. Landau: *Erazm Majewski*. W: *Polski słownik biograficzny*. Wrocław 1974 t. 19 s. 176–178; J. Wrońska: *Archeolodzy warszawscy na początku XX wieku*. Wrocław 1986 s. 22–61; J. Kostrzewski: *Dzieje polskich badań prehistorycznych*. Poznań 1949 s. 99–102, 194–106, 118, 125, 129; J. Szymański: *Majewski Erazm. Filozofia w Polsce*. W: *Słownik pisarzy*. Wrocław 1971 s. 252–253; H. Dutkiewicz: *Erazm Majewski: naturalistyczna koncepcja cywilizacji i zagadnienie «łącznika społecznego»*. W: *Szkice z historii socjologii polskiej*. Warszawa 1983 s. 118–135; S. Szczech: *Erazm Majewski jako ekonomista*. Lublin 1936 s. 11.

- ² Teki listów Erazma Majewskiego. Archiwum Państwowego Muzeum Archeologicznego. Dział Dokumentacji Naukowej.
- ³ Archiwum Instytutu Archeologii Rosyjskiej Akademii Nauk w Petersburgu (dalej AIA-RAN), f. 1 nr 42; f. 3 nr 14 k. 6, 23; f. 3 nr 354.
- ⁴ Teki listów E. Majewskiego, nr 739-z 1.2. 1893 r.
- ⁵ Notatniki E. Majewskiego, nr 43 – 1893; nr 46 – 1895.
- ⁶ „Driewnosti” 1888 t. 12 s. 79–107.
- ⁷ N. I. Wiesiełowski: *Istorija Impieratorskogo Russkogo Archieologiczeskogo Obszczestwa za pierwyje piatidiesiatiletije jewo suszczestwowanija 1846–1896*. S. Pietierburg 1900; M. M. Blombergowa: *Polscy członkowie rosyjskich towarzystw archeologicznych 1839–1914*. Wrocław 1988 s. 37–56.
- ⁸ M. M. Blombergowa: *Polscy członkowie...*, lista s. 128.
- ⁹ Notatniki E. Majewskiego, nr 43 – 1893.
- ¹⁰ AIARAN Petersburg, f. 3 nr 14 k. 6.
- ¹¹ Tamże k. 23.
- ¹² E. Majewski, „Gazeta Polska” 1895 nr 11; S. Jastrzębowski: *Prawo i rozporządzenia dotyczące wykopalisk*. „Światowit” 1899 t. 1 s. 171–173.
- ¹³ AIARAN Petersburg, f. 1 nr 42 za okres 19 II – 2 V 1898.
- ¹⁴ W. Lasocki: *Wspomnienia z mojego życia*. Kraków 1933 t. 1 s. 230–236, 264, 285; J. Talko-Hryncewicz: *Z przeżytych dni*. Warszawa 1930 s. 107–108.
- ¹⁵ J. Talko-Hryncewicz: *Z przeżytych dni...*, s. 188.
- ¹⁶ F. Rawita-Gawroński: *Włodzimierz Antonowicz zarys jego działalności społeczno-politycznej i historycznej*. Lwów 1912 s. 35.
- ¹⁷ W. Lasocki: *Wspomnienia...*, s. 228–259.
- ¹⁸ W. Antonowicz: *Archieologiczeskaja karta Kijowskoj gubernii*. Wyd. Moskiewskiego Towarzystwa Archeologicznego. Moskwa 1895.
- ¹⁹ K. Chamiec: *Antonowicz W., Mapa Archeologiczna gubernii Kijowskiej*. „Światowit” 1899 t. 1 s. 135–146.
- ²⁰ W. F. Gening: *Oczerki po istorii sowietskoj archeologii*. Kijew 1982 s. 208; wyd. zbiorowe *Bielaruskaja Encyklopedija Archeologija i Numizmatyka Belarusi*. Mińsk 1993 s. 86.
- ²¹ Teki listów E. Majewskiego, nr 77 z dn. 12/25 III 1900, w liście zachowano oryginalną pisownię, łącznie z podkreśleniem.
- ²² List z 12/25 III 1900.
- ²³ P. S. Uwarowa, I. N. Borozdin (red.): *Impieratorskoje Moskowskoje Archieologiczeskoje Obszczestwo w pierwyje 50-letije jewo suszczestwowanija (1864–1914)*. Moskwa 1915 t. 2 s. 56.
- ²⁴ *Trudy X Archieologiczeskogo Sjezda w Rigi*. Moskwa 1900 t. 3 s. 3–10, 67–91.
- ²⁵ N. F. Bielaszewski: *Diunnyja stojanki neoliticzeskoj epochi na bieregach rieki Zapadnogo Buga w sriedniem jewo tieczeniu*, W: *Trudy XI Archeologiczeskogo Sjezda w Kijewie*. Moskwa 1901 t. 1 s. 673–713; „Driewnosti” Moskwa 1901 t. 18 s. 161 prot. s. 50–65; t. 19, 1902 z. 2 s. 41–51; S. Nosek: *Materiały do badań nad historią starożytną i wczesnośredniowieczną międzyrzecza Wisły i Bugu*. „Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska” Lublin 1951 vol. 6 s. 16–17.
- ²⁶ S. Nosek: *Materiały...*, s. 250.
- ²⁷ P. S. Uwarowa, J. N. Borozdin: *Moskowskoje Obszczestwo...*, s. 181; *Biograficzeskij Słowar diejatielej jestiestwoznannija i techniki*. Moskwa 1958 t. 1 s. 459.
- ²⁸ B. Olszewicz: *O potrzebie badań nad historią wzajemnych stosunków w zakresie geografii pomiędzy Polską a Rosją i Narodami Związku Radzieckiego*. W: *Historia kontaktów polsko-rosyjskich w dziedzinie geologii i geografii*. Wrocław 1972 s. 243–252.
- ²⁹ P. S. Uwarowa, J. N. Borozdin: *Moskowskoje Obszczestwo...*, s. 181.
- ³⁰ N. J. Krysztafowicz: *Siedziba paleolityczna na Górze Puławskiej na lewym brzegu Wisły*. Warszawa–Kraków 1911; *Gidro-geologiczeskoje opisanije territorii goroda Lublina i jego okrestnostiej*. „Zapiski Nowo-Aleksandrijskiego Instytutu Sielskiego Chozijajstwa

i Lesowodstwa” Warszawa 1903 t. 15 z. 3 s. 1–210; *O geologicznym issledowaniu paleolityczeskich stojanek Jewropejskoj Rossii letom 1904 g.* „Driewnosti” 1904 t. 20 s. 60–61 i 1905 t. 21.

³¹ *Demonstracyja kolekcji paleolityczeskich nachodok Góro-Puławskoj stojanki.* W: *Dniwnik X Sjezda Russkich Jestiestwoispitatielej i Wraczej; Stancji drevniejszego paleolityczeskogo czelowieka na territorii Jewropejskoj Rossii.* W: *Dniwnik XI Sjezda Russkich Jestiestwoispitatielej i Wraczej* (cyt. za P. S. Uwarowa, J. N. Borozdin: *Moskowskoje Obszczestwo...*, s. 181).

³² H. H. Łopaciński: *Sprawozdania z działu archeologii przedhistorycznej na wystawach rolniczo-przemysłowej oraz przedmiotów sztuki i starożytności w Lublinie w 1901 r.* „Światowit” 1899 t. 1 s. 271–276.

³³ S. K. Kuźniewcow: *G. I. Ossowskij, biograficzeskij oczerk (8 nojabra 1875 – 16 aprelja 1897).* „Jeżegodnik po geologii i mineralologii Rossii”, Nowa Aleksandrija (Puławy) 1898 s. 1–10.

³⁴ P. S. Uwarowa, J. N. Borozdin: *Moskowskoje Obszczestwo...*, s. 181.

³⁵ Teka listów Majewskiego V, list 1138 z 30 XII 1904/12 I 1905.

³⁶ Tamże.

³⁷ ATARAN Petersburg, f. 1 nr 42 k. 2.

³⁸ Teka listów Majewskiego III, list z 3 IV 1900. Wołodymyr Hnatiuk żył w latach 1871–1926. Studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego. Pracę naukową prowadził w dziedzinie literatury i ludoznawstwa. Był sekretarzem Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki, szczególnie intensywnie pracował w Komisji Etnograficznej, której objął przewodnictwo po śmierci Iwana Franki. Był członkiem Rosyjskiej Akademii Nauk i licznych towarzystw naukowych krajowych i zagranicznych. Zob. A. Fiszer: *Nekrolog W. Hnatiuka.* „Lud” 1927 ser. II t. 6 s. 117–119.

³⁹ A. Bobrinskij: *Jeszcze w sprawie posążka scytyjskiego.* „Światowit” t. 5, 1904 s. 214–215; A. Spicyn: *List w sprawie posążka scytyjskiego.* Tamże s. 184.

⁴⁰ Notatnik Majewskiego, nr 34 – 1889 i 1890 pod datą 15 II 1890.

Maria M. Blombergowa

ERAZM MAJEWSKI'S CORRESPONDENCE WITH RUSSIAN AND UKRAINIAN ANTIQUITY LOVERS

The archives of the Public Archaeological Museum in Warsaw has a collection of letters from and to Erazm Majewski. (1858–1921). Some of the letters were sent by members of archaeological, ethnographic and natural science institutions and societies which functioned in Russia and the Ukraine. Among the Russian and Ukrainian scientists who corresponded with Majewski it is worth mentioning the names of Vladimir Antonovic, Nikolai Jancuk, Nikolai Belasevski, Nikolai Kristafovic.

Majewski's letters to the Imperial Committee and to the Russian Archaeological Society are to be founded in the archives of the Archaeology Institute of the Russian Academy of Science in Petersburg.

